

БЕРЕЗІВЬ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ
СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ
УКРАЇНИ

9-10 '94

ІВАН САВИЧ.
Божа сльоза.
Поезії.

Нові переклади
з Дж. БОККАЧЧО, Ф. РЮККЕРТА,
А. НЕРВО, М. ГУМІЛЬОВА.

ІВАН БАГРЯНИЙ.
Морітурі.
Драматична повість.

ПИЛИП ВАКУЛЕНКО (Австралія).
Острів голих людей.

Патологія спадщини.

ЙОГО ЕРА ПОЧИНАЄТЬСЯ ЗАВТРА

Я дуже сподіваюся, шановний читачу, що ці рядки ти будеш читати вже після того, як почувеш і осмислиш останні слова «Маркса»: «Твоя ера починається завтра, Штурмане!». Хочу того, бо вірю, що між письменником і читачем, окрім тексту твору, не повинен стояти ніхто. Як нічого, крім любові, не повинно бути між закоханими, — така це інтимна річ сприймання художнього слова.

Ніякі, навіть геніально написані передмови не потрібні мистецькому твору, якщо вони не належать самому письменникові. І ціна їм така ж, як горезвісним припискам «Дуже хороша книга», що їх часом залишають на сторінках бібліотечних книжок «рекомендачі».

Але тут випадок особливий. Сам автор, Іван Павлович Лозов'ягін (Багрянний) тридцять років тому не зумів розминутися зі смертю, а доля наставила між його творами й українським читачем стільки всього, що кілька пояснень і фахових зауважень видаються усе-таки необхідними.

...Ішлося на трагедію: його кілька разів мали знищити енкавеєсівці (83 дні в камері смертників — ось звідки витікає ріка достовірності й навіть документальності, яку вже відзначала сучасна критика). Його повинні були розстріляти гітлерівці, він міг загинути під уламками розбомбленого ешелону. На щастя, повернуло на драму. І він вижив. Щоб стати своїм серед чужих і чужим серед своїх: його стаття «Чому я не хочу повертатися до СРСР», яка, за свідченнями людей, котрі читали її відразу після написання, стала справжнім маніфестом еміграції сорокових, відрізала його від України, від сина, який зрікся батька-«зрадника батьківщини»; геніально прозрілива програма боротьби за українські кадри, в якій Іван Багрянний пророчо вказав на те, що ці кадри, які покликані збудувати самостійну Україну, знаходяться в самій Україні й вимушено служать більшовикам, відмежувала лідерів Української революційно-демократичної партії від значної частини діаспори, яка саму думку про співпрацю з комуністами вважала за зраду українській справі.

Певно, ця обставина настільки боліла Багряному, що він не зміг (штрих до пізнання психології творчості) відмовитися від того, щоб надати Штурману месіанських і надлюдських, «цезарських» рис. Але в контексті твору мені це видається особливо переконливим: у тій божевільні, де самого Маркса стрижуть і голять «за зраду марксизмові», м оже вижити тільки надлюдина.

...Велося на трагедію: широкий читацький загал України ніколи не тільки не перечитати творів одного з найталановитіших прозаїків другої половини ХХ століття, а й не дізнатися про їх існування — на міцному замку були кордони, надійні ідеологічні замки були на вустах літературних критиків. Ба, навіть серед літературознавців УРСР («Української російсько-советської республіки»?) мало хто знав його творчість. Саме ім'я Багряного настільки старанно забулося, що навіть з негативними оцінками не згадувалося в історії української літератури. На щастя, звелося до драми, і нині, певно, немає в Україні зацікавленого читача, який би не читав «щось із Багряного». Після приголомшливих подій у житті автора прийшли нарешті зворушливі події в житті його повістей і романів.

Але драматизм життя письменника й тепер відбивається в долі його творів. Принаймні являються вони читачам України не тільки через багато десятиліть, а й не в тій послідовності, в якій поставали з-під пера автора. А це не може не позначитися на читацькому сприйнятті, та й на оцінках спеціалістів.

Ось і повість «Морітурі» (1947), яку ви тільки-но прочитали, дехто встиг охрестити «чернеткою» до роману «Сад Гетсиманський». Це виходячи з того, що твори близькі тематично, мають ряд спільних деталей... А жанрова специфіка, зорієнтованість на різні методи зображення ніби й неважливі.

Ненауковість і оцінкова категоричність такого твердження настільки очевидні, що можна було б не звертати на них уваги. Але «бідність не дозволяє»: маємо в Україні не надто багату літературу про Багряного, тому подане в передмові до масового видання «визначення» повісті стало поширюватися й навіть зазубрюватися школярами, які оце щойно одержали змогу прочитати й повість. Тому й прошу, читачу, повернися ще раз до повісті, зверни увагу на її особливу графостилістику. У «Морітурі» така різноманітність графонів (графічних фіксацій індивідуальних вимовних особливостей персонажів), інших засобів, покликаних якнайточніше відобразити на письмі усне мовлення, якої українська література, здається, не знала. Тож чи може таке оригінальне явище, як «Морітурі», бути оцінене зневажливо та поспішливо: *його* (як і Багряного) *ера починається завтра*.

МИКОЛА СКИБА

м. Кривий Ріг